

Eline Tabak studeert Comparative Literary Studies aan de Universiteit Utrecht.

Abstract: Dit essay behandelt verschillende aspecten van 'je thuis voelen in de literatuur' met behulp van de fenomenologie, ethiek en analytische esthetiek. Thuis is de plaats waar iemand zich thuis voelt, geborgen voelt. Het blijkt echter dat deze plaats zich niet beperkt tot een fysieke locatie. Ook de literatuur kan deze functie vervullen, omdat ze gevoelens van geborgenheid kan creëren en ook de plek kan zijn waar we ons kunnen vormen. Aan de hand van voorbeelden wordt duidelijk dat het thuisgevoel in de literatuur mensen zowel overkomt als gemaakt kan worden.

Eline Tabak

In any library in the world, I am at home

Over een thuisgevoel in de literatuur

Inleiding

In haar memoires schreef Germaine Greer (1990) het volgende: "In any library in the world, I am at home, unselfconscious, still and absorbed" (p. 70). Als schrijver of fervent lezer is dit geen bijzonder vreemde uitspraak en menig mens zal het beamen. Maar wat betekent dat 'at home' zijn? Dit gaat niet alleen om een fysieke bibliotheek of boekenkast. Het is het gevoel dat je krijgt als je de verhalen uit je jeugd herleest, of als je een korte periode weg bent en voor de zekerheid toch een boek meeneemt. In dit essay onderzoek ik: wat betekent het dat je je thuis voelt in de literatuur en wat kan je hier mee doen? Om deze vragen te beantwoorden reik ik uit naar de fenomenologie, ethiek en analytische esthetica. Ik begin mijn essay met een conceptualisering van het idee 'thuis' en wat het betekent dat je je ergens thuis voelt. Vervolgens bespreek ik hoe verschillende aspecten van thuis zijn zich verhouden tot literatuur. Ik zal ingaan op de vraag waarom juist de literatuur zo vruchtbaar is in het creëren van een thuisgevoel en hoe dit werkt. Thuis voelen in de literatuur – is dat

een 'echt' gevoel of is het iets dat je je inbeeldt? Als laatst zal ik een beroemde passage uit Prousts werk en het project *Al-Mutanabbi Street Starts Here* toelichten. Je thuis voelen in de literatuur betekent meer dan een uitpuilende boekenkast hebben: de emoties die we ervaren bij het lezen van literatuur komen overeen met de emoties en gevoelens van geborgenheid die we hebben bij een thuisgevoel. In deze visie krijgt de literatuur en onze ervaring daarvan een bijzondere waarde. Het wordt bovendien duidelijk dat de ervaring van een thuis zich niet beperkt tot een bepaalde fysieke ruimte.

Thuis en je thuis voelen

Om de voorgenoemde vragen te kunnen beantwoorden, moet eerst duidelijk zijn wat de definitie is van 'thuis zijn'. In het westerse gedachtegoed wordt een thuis vaak gedefinieerd door zijn ruimtelijkheid, een plek om van te vertrekken en naar terug te keren (Mallet, 2004). Bachelard (1994) noemt het zelfs ons "eerste universum" (p. 4). Deze ruimtelijkheid hoeft niet beslist een fysieke ruimte te zijn. In Bijbelse en

Hebreeuwse teksten wordt de hemel als thuis beschreven (zie Oudenampsen in dit themanummer). Vaak spelen eigendommen, als verlengstuk van onszelf, een rol in de ruimte die 'thuis' wordt genoemd, zowel in hun fysieke aanwezigheid als door de emotionele band die wij hebben met deze eigendommen (Young, 2005).

Met thuis bedoelen we meestal een fysieke plek, maar ook een emotionele band met die plek en een gevoel van geborgenheid dat deze combinatie met zich meebrengt. Hierdoor voel je je soms ook thuis op plaatsen die niet jouw eigen huis zijn, bijvoorbeeld in een stad waar je op vakantie bent geweest. In vele talen, waaronder het Nederlands, wordt dit verschil benadrukt door het verschil tussen de woorden 'huis' en 'thuis'. Volgens de Van Dale (2014a; 2014b) is het eerste een "gebouw om in te wonen", terwijl het bij het thuis gaat om een "plaats waar iemand zich thuis voelt". Thuis voelen is dus een ontologische kwestie en geen fenomenologische. Tegenover het 'huis' dat objectief is, kan een 'thuis' alleen verschijnen in de ervaring van een individu (het is fenomenaal). Objectief gezien kan alles met vier muren, een dak, deur en centrale verwarming, of zelfs een kartonnen doos, een huis zijn; het is de persoonlijke ervaring, gekleurd door individuele en culturele geschiedenis, die van een huis een thuis maakt. Je thuis voelen is je geborgen voelen. En dus is een thuis een plaats die dit gevoel oproept. Dit hoeft zich, zoals we al zagen, niet te beperken tot fysieke ruimte.

Theoretici als Sara Ahmed (1999) en Karen Olwig (1999) beargumenteren dat het idee 'thuis' altijd een veranderend en open concept is geweest. In navolging hiervan constateer ik dat, hoewel we een thuisgevoel vaak associëren met 'huis', het fenomeen zich ook in relatie tot andere zaken kan voordoen en het concept 'thuis' minder sterk geassocieerd zou moeten worden met een fysieke ruimte. Een bijzonder geval van een niet-fysieke ruimte is de literatuur. Wat maakt de literatuur zo bijzonder en open dat mensen zich hierin thuis (geborgen) kunnen voelen?

Waarom juist literatuur?

Hoewel Greer in het citaat waar ik mee begon spreekt over bibliotheken kan haar uitspraak op de

literatuur in het algemeen worden toegepast. Ook Greer is geneigd een thuis te willen lokaliseren in een fysieke ruimte, terwijl we beseffen dat het om een gevoel gaat. Deze ambiguïteit benadrukt enerzijds de ruimtelijkheid van het thuisbegrip, maar anderzijds ook dat het niet beperkt is tot de fysieke ruimte. Waarom is juist de literatuur dan zo'n rijke bron voor een thuisgevoel?

Een eerste antwoord leid ik af uit het grote belang dat de westerse cultuur altijd heeft toegekend aan het gesproken en geschreven woord. Voor een uitgebreide analyse hiervan verwijs ik naar Walter J. Ong zijn *Orality and Literacy* (1982). Gezien de speciale positie die de literatuur hierdoor inneemt, is het niet verwonderlijk dat men het thuisgevoel in de literatuur ervaart. Juist door de emotionele en levenshistorische band met een plek ervaren we ons thuis als een ruimtelijk verlengstuk van onszelf (Young, 2005). Ook met literatuur kunnen soortgelijke banden ontstaan, waardoor een zelfde verlengstuk van onszelf gecreëerd kan worden, waarin we ons thuis kunnen voelen.

Een tweede antwoord vind ik in het ethische aspect van literatuur. Denis Dutton schrijft hierover in hoofdstuk 5 van zijn boek *The Art Instinct: Beauty, Pleasure, and Human Evolution* (2010). In een hoofdstuk over de literatuur zoekt hij een antwoord op de vraag waarom literatuur (of breder gezegd fictie) niet alleen populair en doordringend is, maar ook nuttig. Verhalen kunnen ons een bepaald empathisch vermogen aanleren, aldus Dutton, omdat ze mensen op een makkelijke en veilige manier gebeurtenissen laten ervaren, die tegelijkertijd rijk aan informatie zijn. De cognitieve psycholoog Keith Oatley verwijst in zijn boek *Such Stuff as Dreams: The Psychology of Fiction* (2011) naar het onderzoek van Raymond Mar. Daarin wordt geconcludeerd dat lezers van fictie beter zijn dan lezers van non-fictie in het analyseren van sociale interacties. De ethische dimensie van de literatuur, of het praktisch nut zoals Dutton het noemt, zorgt ervoor dat men een diepere connectie met een specifiek verhaal (of het gehele concept van een bibliotheek) kan hebben en daardoor een bepaalde geborgenheid ervaart.

Het ethische karakter van literatuur brengt mij op een ander aspect van thuis, namelijk dat thuis vaak

een rol kan spelen in de opvoeding. Het is de plaats waar we leren en transformeren (groeien). Voorbeelden en ervaringen tijdens het opgroeien worden deel van onszelf. Op soortgelijke wijze worden verhalen uit de literatuur deel van onszelf. Martha Nussbaum (1992) beargumenteert aan de hand van het werk van Henry James dat lezers leren van de morele kwesties en keuzes van fictieve karakters. Men leert hiervan geen eenduidige morele en normatieve levenslessen, maar wel “a direction of thought and imagination” (p. 167) – een zetje in de juiste richting. Geheel in de traditie van Plato is Nussbaum van mening dat fictie mensen een moreel correcte les moet leren. Literatuur is zo hoog, omdat het ons een rijk inzicht biedt in de belevingswereld van fictionele karakters, maar ook in de gevolgen van hun acties. Een fictieve roman kan zo maar over een echt mensenleven gaan. Omdat dit niet wordt gedaan op een moraliserende wijze, maar juist op een creatieve en geëngageerde manier luistert de lezer gewillig naar de verhalen en leert daarvan: ‘dulce et utile.’ De dichter Horatius noemde dit het ultieme doel van de poëzie, maar het kan ook worden toegepast op de literatuur. Net als thuis, kan de literatuur een plek zijn waar we leren en opgroeien.

Thuis in de literatuur: echt of fictief?

Hoewel literatuur een zelfde soort emotionele en levenshistorische band kan genereren en literatuur net als een thuis een plek kan zijn waar we leren en gevormd worden, is het nog de vraag of de ervaren geborgenheid echt is of misschien ook fictief. Het gaat hier om de paradox van fictie. Colin Radfords (2004) verwoordt deze paradox als volgt: emoties kunnen alleen voortkomen uit confrontatie met personen en situaties waarvan wij denken dat ze echt zijn (1), echter weten we dat fictie niet echt is (2), terwijl fictionele personages en situaties ons toch daadwerkelijk bepaalde emoties laten voelen (3). Hier betreed ik het veld van de analytische esthetiek, waarin de filosofie van de kunst centraal staat. Ook Kendall L. Walton schrijft in *Mimesis as Make-Believe* (1988) dat de emoties die fictie bij ons oproepen in feite het resultaat zijn van ‘make-believe’ ofwel een spel van ‘doen alsof’. Volgens Walton komt dit omdat voorgenoemde emoties, zoals in Radfords paradox van fictie, alleen echt kunnen zijn als het object of de oorzaak hiervan

ook daadwerkelijk bestaat. In plaats van angst, geluk, liefde of verdriet ervaart het subject quasi-angst, quasi-geluk, enzovoorts. Een thuisgevoel in de literatuur is volgens deze redenering niet mogelijk omdat de emoties die hieruit voortkomen niet echt zijn. Het gevoel van vertrouwdheid en hetgeen dat literatuur ons geeft zijn het resultaat van quasi-emoties en daarom niet echt.

De filosoof Peter Lamarque maakt echter een sterk argument tegen Waltons positie over fictie en emoties (2004). Hij lost de paradox op door te beargumenteren dat een persoon op meerdere manieren emoties kan ervaren. Waar bij de paradox de nadruk ligt op de gedachten en emoties die voor een bepaald object worden opgeroepen, laat Lamarque zien dat er ‘echte’ gedachten en emoties kunnen worden ervaren door een fictief object. Lamarque’s ‘thought theory’ legt de nadruk op de emoties die worden opgeroepen door bepaalde gedachten, die weer het resultaat zijn van ficties (onze verbeelding). Daarnaast is er ook nog een verschil tussen de emoties die wij tijdens het lezen zelf voelen en de gevoelens, zoals vertrouwdheid, die achteraf hieraan worden gekoppeld. De vertrouwdheid die zo belangrijk is bij het thuisgevoel wordt immers vaak achteraf ervaren en niet tijdens de eerste leeservaring.

Ook de fenomenologie, waar ik eerder over sprak, zet de individuele ervaring centraal in het zien van de wereld. Ook deze invalshoek verbindt het thuisgevoel, met name de emoties die hiermee gepaard gaan, en het object waar deze gevoelens mee in relatie staan: of het nu een daadwerkelijk huis is, of een bijzonder boek uit je jeugd. Het zijn de gedachten en emoties naar aanleiding van deze objecten die bepaalde emoties van geborgenheid oproepen en, zoals Nussbaum beargumenteert, echt deel van ons worden.

We hebben, met andere woorden, ‘echte’ ervaringen terwijl we een boek lezen, net zo echt als de ervaringen in ons dagelijks leven. In de gedachten, als schakel tussen lezer en verhaal, zit de verbinding tussen het thuisgevoel en een verhaal. Zoals we vertrouwd raken met het huis, waar we allerlei emoties in ervaren, zo raken we vertrouwd met de verhalen waarin we allerlei echte emoties ervaren, die ons echt raken en veranderen zoals

Nussbaum laat zien. Zoals we herinneringen hebben aan het huis, waarbij we ons geborgen kunnen voelen, zo hebben we ook herinneringen aan een verhaal of een boek, waarbij we ons thuis kunnen voelen.

Zo kunnen we ons dus niet alleen thuis voelen in een fysiek huis, maar ook in de literatuur. Een emotionele verbinding met een betonnen gebouw is immers net zo weinig vanzelfsprekend als één met woorden op papier. Beiden geven je, zoals Mallet zegt, een punt om van te vertrekken en naar terug te keren (2004). Nu ik duidelijk heb gemaakt hoe men zich thuis kan voelen in de literatuur, wil ik met twee voorbeelden illustreren dat het thuisgevoel je enerzijds kan overvallen en anderzijds het thuisgevoel ook bewust gecreëerd kan worden. Het eerste aspect staat centraal in Prousts beroemde Madeleine-scène, die gewaag maakt van een ‘onvrijwillig’ thuisgevoel en de bijbehorende emoties. Het tweede aspect illustreer ik met het project *Al-Mutanabbi Street Starts Here*, dat laat zien dat een thuisgevoel in de literatuur ook maakbaar of afdwingbaar is.

Proust en het thuis in de literatuur

Het is wellicht één van de bekendste scènes in de westerse literatuur: Proust beschrijft hoe de geur van een madeleine gebakje, gedoopt in thee, een onvrijwillige herinnering oproept bij de verteller van *À la recherche du temps perdu* (of *Remembrance of Things Past*) ([1913]/1981). Je kunt er zeker niet omheen in het gebied van memory studies. Ik wil nu deze specifieke scène, hoewel hij fictief is, en de werking van de onvrijwillige herinnering op een andere manier benaderen: als een reactie die ook bij het thuisgevoel in de literatuur kan horen. Bij Prousts verteller is het een specifieke geur die een bepaalde gedachte oproept: de herinnering van zondagochtenden, zijn tante en de bijkomende emoties. Voordat de verteller de precieze herinnering en origine van zijn emoties kan herinneren en vastpakken, zegt hij het volgende:

An exquisite pleasure had invaded my senses, something isolated, detached, with no suggestion of its origin. ... [T]his new sensation having had on me the effect which love has of filling me with a precious essence; or rather this essence was not in me it was me. (48)

Wat Prousts verteller hier beschrijft, is een gevoel van liefhebben dat voorkomt uit een huiselijke traditie op zondagochtend met zijn tante. Het is een goed gevoel, ‘an exquisite pleasure’, dat hem doet denken aan liefde zonder dat hij er een oorzaak voor kan bedenken of nodig heeft. Hetgeen dat in deze scene wordt beschreven, associeer ik met een thuisgevoel omdat het de traditionele elementen van een thuis accentueert: liefde, familie en een zeker ritueel dat mensen verbindt. De madeleine-scène is een individuele en misschien zelfs unieke ervaring van een thuisgevoel in de literatuur. Iedereen ervaart het op zijn of haar eigen manier. Het gaat niet om de inhoud van het boek maar om het principe dat, net zoals de madeleine gebakjes, een bepaald verschijnsel herinneringen, emoties en vertrouwde oproept. Het is deze vertrouwde die zorgt dat je je thuis voelt. Het bijzondere aan de scene is dat het gevoel voor Prousts verteller na al die jaren nog steeds zo sterk is als vroeger. Ondanks dat hij niet meer bij zijn tante woont, ervaart hij dezelfde emoties nog steeds zo sterk. Hetzelfde overkomt ons met bepaalde verhalen en gedichten die ons op latere momenten nog steeds zo raken als bij de eerste kennismaking.

Al-Mutanabbi street starts here

Acht jaar geleden ontplofte een autobom in de Al-Mutanabbi straat in Bagdad, Irak. Al-Mutanabbi was al eeuwenlang een thuishaven voor liefhebbers van de literatuur in Irak en aangrenzende landen. De straat stond vol met verschillende boekwinkels en was het literaire hart van Bagdad. In één klap was alles weg. In reactie op deze catastrofe richtte Beau Beausoleil (zelf dichter en boekwinkeleigenaar) *Al-Mutanabbi Street Starts Here* op. Het project, grotendeels in Amerika gelokaliseerd, is door de jaren heen enorm gegroeid en omvat een verzameling kunstwerken, teksten en evenementen. Het project houdt de gedachte levend aan Al-Mutanabbi en het grote belang van literatuur. Hoewel alle projecten en teksten in de gepubliceerde bundel *Al-Mutanabbi Street Starts Here* (Beausoleil & Shehabi 2012) dit idee op een bepaalde wijze benaderen, wil ik even langer stilstaan bij het gedicht van de Canadese schrijver Richard Harrison, genaamd *A Home on Al-Mutanabbi Street* (161). Harrison's gedicht begint met de volgende zin: “I am a word”. Even later lees je: “I

am a word in a book”. Welk woord, dat wordt niet verteld maar het is een woord dat bestaat in vele talen en dat verschillende reacties oproept. Ook bij Harrison staat de fenomenologische ervaring van het lezen van de literatuur centraal. De literatuur is voor iedereen anders en kan geliefd, gevreesd of zelf gehaat worden. Ondanks de verschillende reacties op specifieke woorden en ondanks het bombardement en het fysieke verdwijnen van Al-Mutannabi, blijft dat wat de literatuur de mensen heeft gebracht bestaan:

When the bombs go off, I am scattered from all that I have known, and the wind and ashes take me. You might think I disappear, but I do not. The fires die down, my place in the house, on the street, in the rebuilt cafés remains. I am memory and the stuff of memory. ... Build me a home, and I will return and be heard. (161)

Harrisons gedicht benadrukt dat hoewel de fysieke plaats van Al-Mutannabi weg is, de herinneringen en emoties die erbij hoorden nog steeds bestaan en voor de betrokkenen nog steeds van belang zijn in het creëren en behouden van een thuisgevoel. Eén van de laatste regels luidt: “Build me a home, and I will return and be heard” (p. 161). Het thuis waar Harrison en ‘het woord’ over spreken is niet de fysieke Al-Mutannabi, maar een thuis dat op vele manieren gemaakt kan worden: in de literatuur en in de herinnering, zoals de bundel waarin dit gedicht is gepubliceerd. Zoals ik hierboven heb benadrukt is het niet alleen de fysieke plek die door de jaren heen literatuurleefhebbers zoals Beausoleil, Harrison en de vele participerende dichters en kunstenaars de geborgenheid van een thuis geeft. Dit gevoel wordt ook opgeroepen door de herinnering aan Al-Mutannabi, de gedachte aan dat wat deze straat representeert en de individuele boeken die daar verloren zijn gegaan (doch niet vergeten). Ondanks Al-Mutannabi’s fysieke afwezigheid, is de gedachte – het woord – in staat de herinnering aan de straat op te roepen. De herinnering, op haar beurt, brengt een thuisgevoel teweeg en houdt de straat in leven.

Conclusie

‘In de literatuur voel ik me thuis’. Gedurende dit essay heb ik eerst deze uitspraak theoretisch toegelicht, en daarna met twee verschillende

voorbeelden uitgelegd dat het thuisgevoel ons kan overkomen, maar dat we het ook bewust kunnen creëren. Kort samengevat: het thuisgevoel in de literatuur komt voort uit de individuele, fenomenologische ervaring met een bepaald literair werk. Aan deze ervaring wordt een bepaald gevoel toegekend dat van oudsher vooral wordt geassocieerd met het fysieke idee van ‘thuis’. Literatuur kan echter voor uiteenlopende ervaringen van een thuisgevoel zorgen, zonder een letterlijk huis nodig te hebben.

Dit laatste is een van de bijzonderheden van het thuisgevoel in de literatuur. Door te erkennen dat men zich niet alleen in een huis maar ook in een jeugdboek of een gedicht thuis kan voelen, wordt duidelijk dat het begrip ‘thuis’ zich niet beperkt tot een fysieke ruimte. In een tijd waarin veel mensen gedwongen worden hun fysieke thuis te verlaten, is een nieuw en breder thuisgevoel wellicht een bron van troost en houvast. Een thuisgevoel in de literatuur kan op twee manieren ontstaan: aan de ene kant kan het, zoals ik bij het project *Al-Mutannabi Street Starts Here* heb laten zien, worden opgeroepen en gemaakt. In de woorden van Harrison: “Build me a home, and I will return and be heard” (p. 161). Harrison heeft het niet over een letterlijk huis, maar een maakbaar thuisgevoel. Aan de andere kant kan het je overkomen, net zoals de sterke herinnering en emoties die plotseling opkomen bij Prousts verteller. In beide gevallen berust het thuisgevoel op de fenomenologische ervaring van bijvoorbeeld ‘een woord in een boek’ en misschien zelfs de onvrijwillige herinnering en een bijbehorend thuisgevoel dat het lezen van dit woord je kan geven. Wat ik wil benadrukken is dat het thuisgevoel in Prousts tekst en eveneens de individuele teksten van *Al-Mutannabi Street* losstaan van het thuis als fysieke plaats. Ze krijgen juist een plaats ‘binnen’ de ruimte van de literatuur. Zoals Germaine Greer schreef dat zij zich thuis voelt in iedere bibliotheek in de wereld, kunnen voor verschillende personen verschillende literaire werken een thuis worden. Of het je overkomt of dat je er zelf aan werkt, het thuisgevoel in de literatuur zorgt voor een breder begrip van het fenomeen thuis.

Literatuur:

- Ahmed, S. (1999). 'Home and Away: Narratives of Migration and Estrangement.' *International Journal of Cultural Studies* 2(3): pp. 329–347.
- Attridge, D. (2004). *The Singularity of Literature*. New York, NY: Routledge.
- Bachelard, G. (1994). *The Poetics of Space: The Classic Look at How We Experience Intimate Places*. Trans. Maria Jolas. Boston, MA: Beacon Press.
- Beausoleil, B., & Shehabi, D. (2012). *Al-Mutanabbi Street Starts Here: Poets and Writers Respond to the March 5, 2007, Bombing of Baghdad's "Street of the Booksellers"*. Oakland, CA: PM Press.
- Dutton, D. (2010). *The Art Instinct: Beauty, Pleasure, and Human Evolution*. London: Bloomsbury.
- Olwig, K.F. (1999). 'Travelling Makes a Home: Mobility and Identity Among West Indians.' *Ideal Homes? : Social Change and Domestic Life (73-83)*. Eds. Tony Chapman and Jenny Hockney. London: Routledge.
- Greer, G. (1990). *Daddy We Hardly Knew You*. New York, NY: Knopf.
- Harrison, R. (2012). 'A Home on Al-Mutanabbi Street.' *Al-Mutanabbi Street Starts Here: Poets and Writers Respond to the March 5, 2007, Bombing of Baghdad's "Street of the Booksellers"*. Eds. Beausoleil, Beau & Deema Shehabi. Oakland, CA: PM Press.
- Lamarque, P. (2004). 'How Can We Fear and Pity Fictions?' *Aesthetics and the Philosophy of Art: The Analytic Tradition* (pp. 328-336). Eds. Peter Lamarque & Stein Haugom Olsen. Oxford: Blackwell.
- Mallet, S. (2004). 'Understanding home: a critical review of the literature.' *The Sociological Review* 52 (1), pp. 62–89.
- Nussbaum, M. (1992). "'Finely Aware and Richly Responsible": Literature and the Moral Imagination.' *Love's Knowledge: Essays on Philosophy and Literature* (pp. 148-167). Oxford: Oxford UP.
- Oatley, K. (2011). *Such Stuff as Dreams: The Psychology of Fiction*. New York, NY: Wiley.
- Ong, W. J. (1982). *Orality and Literacy: The Technologizing of the Word*. New York, NY: Methuen.
- Proust, M. (1982). *Remembrance of Things Past*. Trans. C.K. Scott Moncrieff and Terence Kilmartin. New York, NY: Random House.
- Radford, C. 'How Can We Be Moved by the Fate of Anna Karenina?' *Aesthetics and the Philosophy of Art: The Analytic Tradition* (pp. 300-306). Eds. Peter Lamarque & Stein Haugom Olsen. Oxford: Blackwell.
- Van Dale. (2014a). Geraadpleegd 10 september 2015. <http://www.vandale.nl>
- Van Dale. (2014b). Geraadpleegd 10 september 2015. <http://www.vandale.nl>
- Walton, K. L. (1993.) *Mimemias as Make-Believe: On the Foundations of the Representational Arts*. Cambridge, MA: Harvard UP.
- Young, I. M. (2005). 'House and Home: Feminist Variations on a Theme.' *On Female Body Experience: "Throwing Like A Girl" and Other Essays (123-?)*. Oxford: Oxford UP.

Ontvangen: 27 september 2015

Geaccepteerd: 24 november 2015